

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХЕРСОНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ АГРАРНО-ЕКОНОМІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ

Кафедра публічного управління та права

ЗАТВЕРДЖУЮ

Декан економічного факультету

 Вікторія КРИКУНОВА

«26» серпня 2022 року

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

ОК 13 ОСНОВИ КОНСТИТУЦІЙНОГО ПРАВА

(назва навчальної дисципліни)

освітній рівень	<u>початковий рівень (короткий цикл)</u> (початковий рівень (короткий цикл), бакалавр, магістр)
спеціальність	<u>081 «Право»</u> (шифр і назва спеціальності)
освітня програма	<u>«Право»</u> (назва освітньо-професійної програми)
факультет	<u>економічний</u> (назва факультету)

Робоча програма дисципліни «Основи конституційного права» для здобувачів вищої освіти початкового рівня (короткого циклу), які навчаються за освітньо-професійною програмою «Право», спеціальності 081 Право.

Розробники:

*Ольга ПРАВОТОРОВА – професор кафедри публічного управління та права,
д.ю.н. професор.*

Робочу програму схвалено на засіданні кафедри публічного управління та права

Протокол № 1 від «26» серпня 2022 року

Схвалено методичною комісією економічного факультету

Протокол № 1 від «26» серпня 2022 року

Затверджено на вченій раді економічного факультету

Протокол № 1 від «26» серпня 2022 року

В.о. завідувача кафедри

Людмила СІМОНЦЕВА

1. ОПИС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Найменування показників	Галузь знань, спеціальність, рівень вищої освіти	Характеристика навчальної дисципліни	
		денна форма навчання	заочна форма навчання
Кількість кредитів – 5	Галузь знань <u>08 Право</u>	Обов'язковий компонент освітньої програми	
Змістових частин – 2	Спеціальність <u>081 Право</u>	Рік підготовки	
Загальна кількість годин - 150		I-й	
	Семестр		
	II-й		
	Лекції		
Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних – 4 самостійної роботи здобувача – 4	рівень вищої освіти: <u>початковий рівень</u> <u>(короткий цикл)</u>	38 год.	.
		Практичні, семінарські	
		36 год.	.
		Лабораторні	
		-	-
		Самостійна робота	
		76 год.	.
Вид контролю: Екзамен (II семестр)			

Примітка.

Співвідношення кількості годин аудиторних занять до самостійної роботи становить:
для денної форми навчання – 1/1

2. МЕТА ТА ЗАВДАННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Вивчення курсу «Основи конституційного права» є складовою частиною єдиного освітнього процесу по підготовці кваліфікованих молодших бакалаврів зі спеціальності 081 Право для підприємств, установ і організацій різної форми власності, державних та місцевих органів влади.

Вивчення зазначеної дисципліни дозволить здобувачам вищої освіти отримати знання щодо закономірностей й особливостей державно-правових процесів, єдності і взаємозв'язку механізму держави, апарату, державних органів та правових інститутів України. Зрозуміти та дослідити місце та правовий статус людини і громадянина, проаналізувати форми прямої демократії, компетенцію та повноваження суб'єктів конституційно-правових відносин.

Метою вивчення навчальної дисципліни «Основи конституційного права» є - висвітлення значення конституційного права як провідної галузі національної правової системи України, роль якої суттєво зростає на сучасному етапі суспільних перетворень, показати тенденції державотворчого процесу в сучасній Україні.

Завдання курсу:

- засвоєння основних категорій та термінів курсу «Основи конституційного права» як базової юридичної дисципліни;
- формування системи знань про механізм та апарат держави;
- засвоєння нормативно-правової бази для вивчення галузевих юридичних дисциплін.
- формування навиків аналізу норм Основного закону держави;
- формування вмінь класифікації норм та інститутів конституційного права;
- застосування здобутих теоретичних знань у процесі захисту
- основних прав та свобод людини та громадянина та участі громади в формуванні органів державної влади.

ПРОГРАМНІ КОМПЕТЕНТНОСТІ

Загальні компетентності

ЗК. Здатність до абстрактного мислення, аналітичної діяльності.

ЗК 5. Здатність до самоконтролю та самооцінювання.

ЗК 6. Розуміння сутності предметної області та меж професійної діяльності.

ЗК 8. Здатність зберігати культурні, наукові, правові цінності та досягнення суспільства.

Фахові компетентності

СК 1. Здатність застосовувати основи філософських, історичних знань для формування світогляду у професійній діяльності.

СК 2. Здатність застосовувати всебічні правові знання у сфері навчання та/або професійної діяльності.

СК 3. Здатність вільно володіти та застосовувати професійну термінологію.

СК 4. Здатність до пошуку, аналізу та застосування джерел права у професійній діяльності.

СК 7. Здатність до самонавчання та саморозвитку професійних навичок.

СК 8. Здатність застосовувати знання національного права, а також змісту правових інститутів, зокрема, з таких галузей права, як конституційне, адміністративне, цивільне, господарське право та інші.

СК 10. Здатність первинного консультування з правових питань.

ПРОГРАМНІ РЕЗУЛЬТАТИ НАВЧАННЯ:

ПРН 1. Навички володіння та використання правничої термінології.

ПРН 2. Демонструвати знання та навички застосування норм матеріального та процесуального права.

ПРН 4. Володіння навичками пошуку та аналізу правової інформації, джерел права.

ПРН 5. Навички використання інформаційного та програмного забезпечення, інформаційно-пошукових систем у професійній діяльності.

ПРН 7. Навички доносити власну думку та професійне бачення проблеми до респондентів.

ПРН 10. Використовувати юридичні інструментарії при вирішенні правових проблем на підставі вивчення та аналізу стану забезпечення верховенства принципу захисту прав, свобод і законних інтересів людини.

ПРН 12. Використовувати правила професійної етики у повсякденному та професійному житті.

ПРН 13. Навчатись з високим рівнем автономності та з дотриманням принципів академічної доброчесності.

ПРН 14. Здійснювати аналіз суспільних процесів у контексті аналізованої проблеми і демонструвати власне бачення шляхів її розв'язання.

Міждисциплінарні зв'язки: Дисципліна має взаємозв'язок з такими дисциплінами як: «Державне будівництво та місцеве самоврядування» «Адміністративне право» та інші.

3. ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

ЗМІСТОВА ЧАСТИНА 1. ОСНОВНІ ПОЛОЖЕННЯ КОНСТИТУЦІЙНОГО ЛАДУ

Тема 1. Конституційне право як галузь права і навчальна дисципліна

Поняття конституційного права. Особливості конституційного права. Предмет конституційного права. Методи конституційного права. Принципи конституційного права України: загальні, спеціальні. Конституційне право як наука і навчальна дисципліна. Поняття джерел конституційного права України. Види джерел конституційного права.

Тема 2. Конституція як Основний Закон держави. Правовий режим воєнного стану. Функціонування Конституції України та проблеми реалізації її норм в умовах воєнного стану.

Поняття Конституції України. Структура та ознаки конституцій. Класифікація конституцій. Прийняття та зміни конституцій. Функції Конституції України. Правова охорона Конституції України. Правовий режим воєнного стану. Проблематика обмеження конституційних прав людини під час воєнного стану. Питання інформаційної безпеки як основи національної безпеки України в умовах воєнного стану.

Тема 3. Конституційно-правовий статус людини і громадянина в Україні

Поняття структури та види конституційно-правового статусу людини і громадянина. Громадянство України, принцип громадянства. Порядок набуття та припинення громадянства України. Конституційно-правовий статус іноземців, осіб без громадянства, біженців. Право примусу в Україні.

Тема 4. Конституційні права та обов'язки людини і громадянина в Україні в умовах воєнного стану.

Поняття і види прав і свобод людини і громадянина в Україні. Громадянські права і свободи людини і громадянина в Україні. Політичні права і свободи громадян України. Соціальні, економічні та культурні права та свободи людини і громадянина в Україні. Механізм реалізації і гарантії прав і свобод людини і громадянина. Обов'язки людини і громадянина в Україні. Міжнародні стандарти прав та свобод людини і громадянина та їх співвідношення з національним законодавством. Особливості конституційних прав людини і громадянина в Україні в умовах воєнного стану. Сучасна проблематика обов'язків людини і громадянина в Україні в умовах воєнного стану. Дотримання конституційних прав та свобод в умовах воєнного стану.

Тема 5. Форми безпосередньої демократії в Україні

Поняття прямого народовладдя. Форми безпосередньої демократії. Поняття та види виборчих систем. Виборча система України. Поняття і принципи

виборчого права України. Види виборів. Виборчий процес та його стадії. Відповідальність за порушення виборчого законодавства України. Поняття та види референдумів. Принципи та порядок проведення референдумів. Конституційно-правові основи референдної демократії в Україні.

Тема 6 Виборча система України та перспективи її розвитку в майбутньому

Загальні положення виборчої системи. Конституційні засади проведення виборів в Україні. Проблема статусу народних депутатів в Україні. Статус депутатів місцевих рад. Перспективи розвитку виборчої системи в майбутньому.

Тема 7. Законодавча влада в Україні

Загальна теорія і практика парламентаризму. Місце парламентів у системі вищих органів державної влади. Конституційно-правовий статус парламенту України - Верховної Ради України. Склад і структура Верховної Ради України. Функції та повноваження Верховної Ради України. Організаційно-правові форми діяльності Верховної Ради України. Законодавчий процес та інші парламентські процедури. Юридична природа актів Верховної Ради України. Конституційно-правовий статус народного депутата України. Основні гарантії депутатської діяльності. Уповноважений Верховної Ради з прав людини.

Тема 8. Конституційно-правовий статус президента України

Загальна характеристика статусу Президента України. Становлення інституту Президента в Україні. Порядок обрання Президента України та вступу його на пост. Функції і повноваження Президента України. Відповідальність Президента України. Підстави дострокового припинення повноважень Президента України. Правовий статус Ради національної безпеки і оборони України.

Тема 9. Виконавча влада України

Поняття виконавчої влади . Система органів виконавчої влади. Кабінет Міністрів України – вищий орган у системі органів виконавчої влади. Склад, основні функції та повноваження Кабінету Міністрів України. Конституційно-правовий статус міністерств та інших центральних органів виконавчої влади. Місцеві державні адміністрації.

ЗМІСТОВА ЧАСТИНА 2. ДЕРЖАВНИЙ МЕХАНІЗМ УКРАЇНИ ТА СИСТЕМА ПРОКУРАТУРИ ТА ПРАВОСУДДЯ

Тема 10. Охорона конституції

Загальні засади охорони конституції. Конституційний контроль (нагляд). Конкретний контроль. Абстрактний контроль. Конституційний Суд України – єдиний орган конституційної юрисдикції в Україні.

Тема 10. Конституційний Суд України

Модель конституційного контролю в Україні. Конституційний Суд - єдиний орган конституційної юрисдикції в Україні. Склад та порядок формування Конституційного Суду України. Функції та повноваження Конституційного Суду України. Порядок діяльності Конституційного Суду України та процедура розгляду ним справ.

Тема 11. Органи правосуддя в Україні. Прокуратура України

Судова влада в системі державної влади в Україні. Поняття судів загальної юрисдикції. Функції та повноваження судів загальної юрисдикції. Основні засади судочинства в Україні. Статус суддів України. Адвокатура. Поняття конституційно-правового статусу прокуратури України. Система прокуратури. Функції та повноваження прокуратури України. Порядок діяльності органів прокуратури. Акти прокуратури України.

Тема 13. Місцеве самоврядування в Україні

Поняття місцевого самоврядування. Основні теорії походження місцевого самоврядування. Сучасна концепція місцевого самоврядування. Система та функції місцевого самоврядування в Україні. Організаційно-правова та матеріально-фінансова основа місцевого самоврядування. Гарантії місцевого самоврядування в Україні.

Тема 14. Конституційно-правовий статус іноземців та осіб без громадянства в Україні

Міжнародні стандарти прав і свобод іноземців та осіб без громадянства. Поняття та ознаки конституційно-правового статусу іноземці. Конституційно-правовий режим іноземців в Україні. Реалізації конституційно-правового статусу іноземців в Україні.

Тема 15. Конституційно-правові засади правосуддя

Загальні засади здійснення правосуддя в Україні. Конституційно-правовий статус суддів. Організаційно-правові засади судочинства в Україні.

Тема 16. Теоретичні засади конституціоналізму

Поняття конституціоналізму. Сутність конституції Функції конституції Класифікації конституцій.

Тема 17. Історико-правові аспекти розбудови конституційного ладу в Україні

Необхідність забезпечення прав і свобод людини й громадянина як рушійна сила розвитку конституційного устрою країн. Конституційний процес в Україні.

Тема 18. Конституційний лад (устрій) України

Загальні засади конституційного ладу України. Державно-конституційний устрій України. Суспільно-конституційний лад України.

4. СТРУКТУРА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин											
	Денна форма						Заочна форма					
	усього	у тому числі					усього	у тому числі				
		л	п	лаб	інд	с.р.		л	п	лаб	інд	с.р.
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Змістова частина 1. Основні положення конституційного ладу												
Тема 1. Конституційне право як галузь права і навчальна дисципліна	8	2	2			4						
Тема 2. Конституція як Основний Закон держави. Правовий режим воєнного стану. Функціонування Конституції України та проблеми реалізації її норм в умовах воєнного стану	8	2	2			4						
Тема 3. Конституційно-правовий статус людини і громадянина України	8	2	2			4						
Тема 4. Конституційні права та обов'язки людини і громадянина в Україні в умовах воєнного стану	8	2	2			4						
Тема 5. Форми безпосередньої демократії в Україні	8	2	2			4						
Тема 6. Виборча система України та перспективи її розвитку в майбутньому	8	2	2			4						
Тема 7. Законодавча влада в Україні	9	4	2			3						
Тема 8. Конституційно-правовий статус Президента України	8	2	2			4						
Тема 9. Виконавча влада України	8	2	2			4						
Разом за змістовою частиною	73	20	18			35						
Змістова частина 2. Державний механізм України та система прокуратури та правосуддя												
Тема 10. Охорона Конституції	8	2	2			4						
Тема 11. Конституційний Суд України	8	2	2			4						
Тема 12. Органи правосуддя в Україні. Прокуратура України	8	2	2			4						

Тема 13. Місцеве самоврядування в Україні	8	2	2			4						
Тема 14. Конституційно-правовий статус іноземців та осіб без громадянства	9	2	2			5						
Тема 15. Конституційно-правові засади правосуддя	9	2	2			5						
Тема 16. Теоретичні засади конституціоналізму	9	2	2			5						
Тема 17 Історико-правові аспекти розбудови конституційного ладу України.	9	2	2			5						
Тема 18. Конституційний лад (устрій) України	9	2	2			5						
Разом за змістовою частиною	77	18	18			41						
Всього за 2 семестр	150	38	36			76						

5. ЗМІСТОВІ ЧАСТИНИ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
ДЕННА ФОРМА НАВЧАННЯ
1 курс 2 семестр

**ЗМІСТОВА ЧАСТИНА 1. ОСНОВНІ ПОЛОЖЕННЯ КОНСТИТУЦІЙНОГО
ЛАДУ**

Лекційний модуль:

1. Конституційне право як галузь права і навчальна дисципліна (2 год)
2. Конституція як Основний Закон держави. Правовий режим воєнного стану. Функціонування Конституції України та проблеми реалізації її норм в умовах воєнного стану (2 год).
3. Конституційно-правовий статус людини і громадянина в Україні (2 год)
4. Конституційні права та обов'язки людини і громадянина в Україні в умовах воєнного стану (2 год)
5. Форми безпосередньої демократії в Україні (2 год)
6. Виборча система України та перспективи її розвитку в майбутньому (2 год)
7. Законодавча влада в Україні (4 год)
8. Конституційно-правовий статус Президента України (2 год)
9. Виконавча влада України (2 год)

Семінарський модуль:

1. Конституційне право як галузь права і навчальна дисципліна (2 год)
2. Конституція як Основний Закон держави. Правовий режим воєнного стану. Функціонування Конституції України та проблеми реалізації її норм в умовах воєнного стану (2 год).
3. Конституційно-правовий статус людини і громадянина в Україні (2 год)
4. Конституційні права та обов'язки людини і громадянина в Україні в умовах воєнного стану (2 год)
5. Форми безпосередньої демократії в Україні (2 год)
6. Виборча система України та перспективи її розвитку в майбутньому (2 год)
7. Законодавча влада в Україні (2 год)
8. Конституційно-правовий статус Президента України (2 год)
9. Виконавча влада України (2 год)

Модуль самостійної роботи:

1. Конституційне право як галузь права і навчальна дисципліна (4 год)
2. Конституція як Основний Закон держави. Правовий режим воєнного стану. Функціонування Конституції України та проблеми реалізації її норм в умовах воєнного стану (4 год).
3. Конституційно-правовий статус людини і громадянина в Україні (4 год)
4. Конституційні права та обов'язки людини і громадянина в Україні в умовах воєнного стану (4 год)
5. Форми безпосередньої демократії в Україні (4 год)
6. Виборча система України та перспективи її розвитку в майбутньому (4 год)

7. Законодавча влада в Україні (3 год)
8. Конституційно-правовий статус Президента України (4 год)
9. Виконавча влада України (4 год)

Підсумкова тека: підсумковий контроль за змістовою частиною у формі контрольної роботи.

ЗМІСТОВА ЧАСТИНА 2. ДЕРЖАВНИЙ МЕХАНІЗМ УКРАЇНИ ТА СИСТЕМА ПРОКУРАТУРИ ТА ПРАВОСУДДЯ

Лекційний модуль:

1. Охорона Конституції (2 год)
2. Конституційний Суд України (2 год)
3. Органи правосуддя в Україні. Прокуратура України (2 год)
4. Місцеве самоврядування в Україні (2 год)
5. Конституційно-правовий статус іноземців та осіб без громадянства (2 год)
6. Конституційно-правові засади правосуддя (2 год)
7. Теоретичні засади конституціоналізму (2 год)
8. Історико-правові аспекти розбудови конституційного ладу України (2 год)
9. Конституційний лад (устрій) України (2 год)

Семінарський модуль:

1. Охорона Конституції (2 год)
2. Конституційний Суд України (2 год)
3. Органи правосуддя в Україні. Прокуратура України (2 год)
4. Місцеве самоврядування в Україні (2 год)
5. Конституційно-правовий статус іноземців та осіб без громадянства (2 год)
6. Конституційно-правові засади правосуддя (2 год)
7. Теоретичні засади конституціоналізму (2 год)
8. Історико-правові аспекти розбудови конституційного ладу України (2 год)
9. Конституційний лад (устрій) України (2 год)

Модуль самостійної роботи:

1. Охорона Конституції (4 год)
2. Конституційний Суд України (4 год)
3. Органи правосуддя в Україні. Прокуратура України (4 год)
4. Місцеве самоврядування в Україні (4 год)
5. Конституційно-правовий статус іноземців та осіб без громадянства (5 год)
6. Конституційно-правові засади правосуддя (5 год)
7. Теоретичні засади конституціоналізму (5 год)
8. Історико-правові аспекти розбудови конституційного ладу України (5 год)
9. Конституційний лад (устрій) України (5 год)

Підсумкова тека: підсумковий контроль за змістовою частиною у формі контрольної роботи, складання екзамену.

6. МЕТОДИ НАВЧАННЯ

Комплексне використання різноманітних методів організації і здійснення освітньої діяльності здобувачів та методів стимулювання і мотивації їх навчання, що сприяють розвитку творчих засад особистості майбутніх фахівців з урахуванням індивідуальних особливостей учасників освітнього процесу й спілкування (зокрема, студентоцентроване, самостійне та проблемно-орієнтоване навчання).

З метою формування компетентностей та програмних результатів навчання, що передбачені ОП 081 Право, впроваджуються інноваційні методи навчання, які забезпечують комплексне оновлення традиційного освітнього процесу.

Методи, методики та технології: загальнонаукові і спеціальні методи пізнання правових явищ; методики правової оцінки поведінки чи діяльності індивідів і соціальних груп, ідентифікації правової проблеми та її вирішення на основі принципів права; інформаційно-комунікаційні технології.

У програмі передбачаються такі методи навчання:

- словесний метод (лекція, дискусія, співбесіда, навідні питання тощо);
- бінарні заняття (залучення практичних працівників до проведення лекційного та/або семінарського заняття);
- практичний метод (семінарські заняття, розв'язання ситуаційних та практичних завдань, логічна характеристика понять, складання процесуальних документів, тощо);
- робота з навчально-методичною літературою (конспектування, тезування, заповнення та/або самостійне складання таблиць за запропонованою темою, схем, аналітичних повідомлень тощо);
- mikrolearning – технології використання коротких навчальних відео;
- технології дистанційного навчання – сукупність методів, форм і засобів взаємодії зі здобувачами в процесі самостійного, але контрольованого засвоєння ним певного масиву знань;
- bring your own device (BYOD) - технології використання власних гаджетів, згідно з якою здобувачам дозволено або рекомендується використовувати особисті мобільні пристрої (телефони, планшети, ноутбуки) для доступу до корпоративних даних та систем, інтернет ресурсів;
- самостійна робота.

Методи організації і здійснення навчально-пізнавальної діяльності.

Навчальна лекція. В ході лекції використовуються прийоми усного викладення інформації, підтримання уваги протягом тривалого часу, активізації мислення здобувачів, прийоми забезпечення логічного запам'ятовування, переконання, аргументації, доказів, класифікації, систематизації і узагальнення.

Бесіда. Бесіда організується з допомогою ретельно продуманої системи питань, що поступово підводять студентів до засвоєння системи фактів, нового поняття або закономірності. В ході застосування методу бесіди використовуються прийоми порушення питань (основних, додаткових, навідних і ін.), обговорення відповідей і думок студентів, корегування їх відповідей, прийоми формулювання

висновків з бесіди.

Практичні методи навчання. Під час використання практичних методів навчання застосовуються прийоми: постановка завдання, планування його виконання, оперативного стимулювання, регулювання і контролю, аналізу підсумків практичної роботи, виявлення причин недоліків, корегування навчання для повного досягнення мети. До практичних методів відносяться також практичні задачі.

Індуктивні і дедуктивні методи навчання. Індуктивні і дедуктивні методи навчання характеризують спроможність розкривати логіку руху змісту навчального матеріалу. Застосування індуктивних і дедуктивних методів означає вибір певної логіки розкриття змісту теми, яка вивчається: від окремого до загального і від загального до окремого.

Репродуктивні і проблемно-пошукові методи навчання

Практичні роботи репродуктивного характеру відрізняються тим, що їх застосовують за зразком раніше або щойно придбання знань. При цьому, в ході практичної роботи не здійснюють самостійного прирощування знань.

Репродуктивні справи особливо ефективно сприяють відпрацюванню практичних вмінь і навиків, бо перетворення в навик вимагає неодноразових дій за зразком.

Проблемно-пошукові методи застосовуються в ході проблемного навчання, а саме, що під проблемною ситуацією треба вважати невідповідність між тим, що вивчається і вже вивченим.

При використанні проблемно-пошукових методів навчання викладач використовує такі прийоми: створює проблемну ситуацію (ставить питання, пропонує задачу, експериментальне завдання), організує колективне обговорення можливих підходів до рішення проблемної ситуації, стимулює висування гіпотез, тощо.

Здобувачі вищої освіти роблять припущення про шляхи вирішення проблемної ситуації, узагальнюють раніше набуті знання, виявляють причини явищ, пояснюють їхнє походження, вибирають найбільш раціональний варіант вирішення проблемної ситуації. Викладач обов'язково керує цим процесом на всіх етапах, а також за допомогою запитань-підказок. Наприклад, бінарні методи: пояснювально-спонукальний і частково-пошуковий, спонукальний і пошуковий.

7. МЕТОДИ КОНТРОЛЮ

Контроль здійснюється з дотриманням вимог систематичності та системності, єдності вимог і методики оцінювання, врахування індивідуальних здібностей і можливостей здобувачів, взаємозв'язку програмних результатів навчання, видів навчальної діяльності та критеріїв їх оцінювання, що відображається у тому, що процедура оцінювання повинна враховувати специфіку освітнього компоненту та майбутньої фахової діяльності, дотримання норм та правил академічної доброчесності,- відкритості та прозорості, доступності і зрозумілості критеріїв, правил та процедури оцінювання рівня навчальних досягнень.

Використовуються такі методи контролю, які сприяють підвищенню мотивації здобувачів-майбутніх фахівців до освітньої діяльності. Відповідно до специфіки фахової підготовки перевага надається усному, письмовому, практичному методу контролю знань, використовуються елементи новітніх форм контролю.

Контроль навчальної роботи здобувачів вищої освіти денної форми навчання у міжсесійний період здійснюється у перебігу аудиторних занять, що проводяться відповідно до розкладу, а також шляхом перевірки результатів самостійно виконаних ними завдань (самостійної роботи).

Контроль навчальної роботи здобувачів:

1. Поточний контроль рівня навчальних досягнень здобувачів вищої освіти під час вивчення освітнього компоненту освітньої програми:

1.1. Поточний контроль рівня навчальних досягнень здобувачів вищої освіти під час проведення практичних, лабораторних і семінарських занять;

1.2. Підсумкового контролю за змістовою частиною рівня навчальних досягнень здобувачів вищої освіти після опанування певної завершеної частини (модулю) навчального матеріалу з освітнього компоненту.

2. Підсумковий контроль рівня навчальних досягнень здобувачів вищої освіти після завершення вивчення освітнього компоненту освітньої програми.

Поточний контроль рівня навчальних досягнень здобувачів вищої освіти під час проведення практичних, лабораторних і семінарських занять - здійснюється під час проведення семінарських і практичних занять шляхом:

1) проведення усних форми контрольних заходів:

- *усне опитування* (індивідуальне опитування, фронтальне опитування, колоквіуми тощо);

- *методи самоконтролю здобувачів* (до них відносяться питання до самоконтролю в НМКД тощо);

2) письмові форми контрольних заходів:

- *термінологічний диктант* – дозволяє встановити якою мірою здобувач оволодів понятійним апаратом, доцільне і правильне використання яким у професійній діяльності є показником її високого рівня оволодіння компетентностями та ПРН;

- *тестування* (в т.ч. і самотестування);

3) практичні форми контрольних заходів:

- *юридичний аналіз ситуацій (кейсів)*;

- *перевірка завдань до самостійної роботи тощо*;

4) контрольних заходів, які поєднують усні, письмові та практичні форми:

- *робота в малих групах* (сприяє набуттю уміння ефективно працювати в команді за узгодженим планом, виконувати доручення, виявляти ініціативу і брати на себе відповідальність (наприклад, юридичний аналіз ситуації серед здобувачів однієї групи, які поділені на малі групи хто швидше та повно надасть відповідь);

5) елементи новітніх форм контролю (*відповідь за опорним конспектом, опорною схемою або таблицею, виконання аналітичних, практичних завдань тощо*).

Підсумковий контроль за змістовою частиною рівня навчальних досягнень здобувачів вищої освіти після завершення вивчення освітнього компоненту освітньої програми проводиться у формі контрольної роботи.

Підсумковий контроль рівня навчальних досягнень здобувачів вищої освіти після завершення вивчення освітнього компоненту освітньої програми. За результатами вивчення освітнього компоненту (навчальної дисципліни) «Основи конституційного права» передбачається у формі екзамену після завершення вивчення всіх тем. Перелік питань, що виносяться на екзамен складається з питань, що були предметом розгляду на лекційних, семінарських заняттях, а також з питань, рекомендованих здобувачам для самостійного опрацювання, які тематично охоплюються змістом змістових частин цієї робочої навчальної програми.

8. КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ РІВНЯ НАВЧАЛЬНИХ ДОСЯГНЕНЬ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Критерії оцінювання аудиторної роботи здобувачів

3 бали

Здобувач відмінно володіє теоретичним матеріалом, його відповідь відзначається повнотою і вичерпністю знання матеріалу; він виявляє вміння вмотивувати власне бачення аналізованих питань, покликаючись на думки вчених. При викладі теоретичного матеріалу здобувач виявляє належний рівень логічності та доказовості, наявність самостійних міркувань і висновків, що свідчить, що він ознайомився з рекомендованою до курсу науковою літературою, а також запропонованою до опрацювання додатковою літературою і використовує здобуту інформацію при висвітленні питання. Теоретичні положення підкріплені конкретними прикладами. Здобувач уміє застосувати теоретичні знання на практиці, пов'язуючи його з суміжними темами. Практичні завдання в аудиторії і задані додому виконав повністю. На додаткові запитання викладача відповідає чітко, послідовно, аргументовано. Здобувач уміє робити самостійні висновки, висловлює гіпотези, дискутує й аргументує, посилаючись на першоджерела.

2 бали

Здобувач знає проблемні питання, відповідь його повна й аргументована, що свідчить про міцні знання матеріалу. У викладі використовує різні погляди вчених на обговорювану тему. Здобувач опрацював рекомендовану до курсу основну літературу, але у викладі матеріалу допускається помилки у визначенні значимості того чи іншого джерела. Чітко відповідає на поставлені викладачем додаткові питання, але не завжди підкріплює відповідь прикладами. Відповідь здобувача логічна, структурована, проте допускає деякі неточності у формулювання узагальнень та висновків й у використанні понятійного апарату.

1 бал

Здобувач у викладі теоретичного матеріалу допускає деякі неточності, відповідь неповна, поверхова, недостатньо аргументована. Здобувач знає значну частину матеріалу, але ці знання мають не системний характер. На додаткові

питання викладача не завжди дає правильну, точну відповідь. Знає стандартні дефініції, основну термінологію теми. У мові викладу трапляються граматичні і стилістичні помилки.

0 балів

Здобувач не володіє знанням матеріалу, допускає неточності і помилки при посиленні на факти і приклади. На додаткові питання відповідає лише частково. Здобувач не обізнаний з рекомендованою літературою, тому не володіє термінологією і не здатен сформулювати дефініції. Мовлення студента відзначається бідністю, відчувається брак достатнього словникового запасу та відсутність сформованого понятійного апарату.

Критерії оцінювання самостійної роботи здобувачів

3 бали

Здобувач повно і всебічно розкриває винесені для самостійного опрацювання питання, вільно оперує поняттями і термінологією, демонструє глибокі знання джерел, має власну думку щодо відповідної теми і може аргументовано її доводити. Усі види практичних завдань правильно виконані та оформлені належним чином.

2 бали

Здобувач розкриває винесені для самостійного опрацювання питання, оперує поняттями і термінологією, демонструє знання джерел, має власну думку щодо відповідної теми, однак не може її довести. Усі види практичних завдань виконані та оформлені належним чином, проте допущено помилки у виконанні завдань.

1 бал

Здобувач розкриває не всі питання, винесені для самостійного опрацювання, невпевнено оперує поняттями і термінологією, демонструє знання більшості джерел. При виконанні практичних завдань припускається помилок, виконані завдання оформлені належним чином, однак деякі завдання не виконані.

0 балів

Здобувач у загальних рисах розкриває питання, винесені для самостійного опрацювання, не розуміє їх сутність, намагається робити висновки, але при цьому припускається помилок, матеріал викладає нелогічно. Виконуються лише окремі завдання, винесені на самостійне опрацювання, не дотримуючись вимог при їх оформленні.

Критерії оцінювання написання здобувачами термінологічного диктанту

3 бали

Здобувач ґрунтовно засвоїв програмний матеріал, повністю надав правильні визначення термінів, відсоток правильних відповідей 86-100 %.

2 бали

Здобувач правильно та повністю надав правильні визначення термінів, проте допустив незначні помилки, деякі неточності, відсоток правильних відповідей 79-85 %.

1 бал

Здобувач не повністю надав правильні визначення термінів, допустив помилки, що свідчить про недостатнє засвоєння теоретичного матеріалу, відсоток правильних відповідей 64-70 %.

0 балів

Здобувач не надав правильні визначення повністю надав правильні визначення термінів або надав визначення із суттєвими помилками, що свідчить про незнання теоретичного матеріалу, відсоток правильних відповідей 27-55 %.

Критерії оцінювання тестових завдань (приклад)

Час виконання 80 хвилин

Структура тесту

Тест складається з **30 завдань**, за які здобувач може набрати 45 тестових балів (кожна правильна відповідь оцінюється в 1,5 бали).

За умови успішного розв'язання тестових завдань, студент може набрати від 23 до 45 тестових балів. Студентові, який набрав від 1 до 22 тестових балів, тест не зараховується.

Загальні критерії оцінювання тестових завдань

Оцінка «3 балів» – здобувач дав не менше 90% правильних відповідей.

Оцінка «2 бали» – здобувач дав не менше 51-70% правильних відповідей.

Оцінка «1 бали» – здобувач дав не менше 26-50% правильних відповідей.

Оцінка «0 балів» – здобувач дав менше 25% правильних відповідей.

Тестовий бал	Бал за 100-бальною шкалою оцінювання	Тестовий бал	Бал за 100-бальною шкалою оцінювання
45	3	22	1
44		21	
43		20	
42		19	
41		18	
40		17	
39		16	
38		15	
37		14	
36		13	
35	12		
34	11		
33	10		
32	9		
	8		

31		7	
30		6	
29		5	
28		4	
27		3	
26		2	
25		1	
24		0	
23			

Критерії оцінювання контрольних робіт

3	Здобувач має глибокі міцні і системні знання з усього теоретичного курсу, може чітко сформулювати та використовує у своїх відповідях спеціальну термінологію дисципліни, володіє понятійним апаратом, письмова відповідь не містить помилок.
2	Здобувач знає програмний матеріал у повному обсязі, але не вміє самостійно мислити. Відповідь його повна, логічна, але з певними неточностями.
1	Здобувач має початковий рівень знань, виявляє розуміння основних положень навчального матеріалу з дисципліни; здатний з помилками дати визначення понять та термінів, що визначенні в комплексних контрольних завданнях, але висновки робить нелогічні, непослідовні
0	Здобувач зовсім не володіє необхідними знаннями, уміннями, навичками та науковими термінами з дисципліни.

Критерії оцінювання підсумкового контролю рівня навчальних досягнень здобувачів вищої освіти з дисципліни «основи конституційного права»

При проведенні екзамену в усній формі оцінка кратна 5 (0, 15, 20, 25, 30, 35, 40).

Критерії оцінювання відповіді здобувачів вищої освіти на екзамені:

Кількість балів	Критерії оцінювання знань і умінь здобувача
40	<p>1. Здобувач демонструє всебічне, систематичне і глибоке знання матеріалу, у тому числі орієнтується в основних наукових доктринах та концепціях з теорії держави та права.</p> <p>2. Здобувач засвоїв основну та додаткову літературу, рекомендовану у силабусі / робочій програмі з дисципліни «Основи конституційного права».</p> <p>3. При відповіді здобувач оперує не лише матеріалом, вивченим за рекомендацією викладача, а й ще володіє інформацією, отриманою самостійно та вдало її використовує при наведенні різноманітних прикладів, що ілюструють відповідь.</p>
35	<p>1. Здобувач демонструє повне знання матеріалу, передбаченого силабусом / робочою програмою з дисципліни «Основи конституційного права».</p> <p>2. Здобувач засвоїв основну літературу та ознайомлений із додатковою літературою, рекомендованою у силабусі / робочій програмі з дисципліни «Основи конституційного права».</p> <p>3. При відповіді здобувач оперує не лише матеріалом, вивченим за рекомендацією, а й ще володіє інформацією, отриманою самостійно та, здебільшого, вдало її використовує при наведенні різноманітних прикладів, що ілюструють відповідь.</p>
30	<p>1.Здобувач демонструє достатньо повне знання матеріалу, передбаченого силабусом / робочою програмою з дисципліни «Основи конституційного права» , у відповіді вістуні суттєві неточності.</p> <p>2. Здобувач засвоїв основну літературу, що рекомендована силабусом / робочою програмою з дисципліни «Основи конституційного права».</p> <p>3. Здобувач може продемонструвати здатність до самостійного поповнення знань з дисципліни, розуміння їх значення для практичної роботи.</p>
25	<p>1. Здобувач демонструє знання основного матеріалу, передбаченого силабусом / робочою програмою з дисципліни «Основи конституційного права», в обсязі, достатньому для подальшого навчання і майбутньої роботи за професією.</p> <p>2. Демонструє засвоєння основної літератури, рекомендованої</p>

	<p>силабусом / робочою програмою з дисципліни «Основи конституційного права».</p> <p>3. При відповіді допускає помилки та суттєві неточності на екзамені, але має достатній рівень знань для їх самостійного усунення або за допомогою викладача.</p>
20	<p>1. Здобувач демонструє знання основного матеріалу, передбаченого силабусом / робочою програмою з дисципліни «Основи конституційного права» в обсязі, достатньому для подальшого навчання і майбутньої роботи за професією.</p> <p>2. Здобувач ознайомлений з основною літературою, рекомендованою силабусом/ робочою програмою з дисципліни «Основи конституційного права».</p> <p>3. Здобувач допускає помилки у відповіді на екзамені але має необхідний рівень знань для усунення найсуттєвіших помилок за допомогою викладача.</p>
15	<p>1. При відповіді здобувач має прогалини в знаннях з певних частин основного матеріалу, передбаченого силабусом / робочою програмою з дисципліни «Основи конституційного права».</p> <p>2. Наявні помилки у відповіді на екзамені і не може самостійно їх виправити.</p>
0	<p>1. Відсутність знань значної частини основного матеріалу, передбаченого силабусом / робочою програмою з дисципліни «Основи конституційного права».</p> <p>2. Неможливість продовжити навчання або здійснювати професійну діяльність без проходження повторного курсу з дисципліни «Основи конституційного права».</p>

РОЗПОДІЛ БАЛІВ, ЯКІ ОТРИМУЮТЬ ЗДОБУВАЧІ З ДИСЦИПЛІНИ (ФОРМА КОНТРОЛЮ – ЕКЗАМЕН)

Поточне оцінювання і контроль змістових частин (бали)																			Екз аме н	Підсумк ова оцінка (екзамен)	
Змістова частина 1										Змістова частина 2											
Т 1	Т 2	Т 3	Т 4	Т 5	Т 6	Т 7	Т 8	Т 9	ПК ЗЧ 1	Т 10	Т 11	Т 12	Т 13	Т 14	Т 15	Т 16	Т 17	Т 18			ПК ЗЧ 2
М а х 3	М а х 3	М а х 3	М а х 3	М а х 3	М а х 3	М а х 3	М а х 3	М а х 3	М а х 3	М а х 3	М а х 3	М а х 3	М а х 3	М а х 3	М а х 3	М а х 3	М а х 3	М а х 3	М а х 3	Ма х 40	Мах 100

Оцінка з дисципліни за семестр, що виставляється у «Відомість обліку успішності» індивідуальний навчальний план (залікову книжку) здобувача складається з урахуванням результатів поточного контроль рівня навчальних

досягнень здобувачів вищої освіти під час вивчення освітнього компоненту освітньої програми та результатів підсумкового контролю рівня навчальних досягнень здобувачів вищої й оформлюється: за національною системою, за 100-бальною шкалою та за шкалою ECTS

**ШКАЛА ОЦІНЮВАННЯ РІВНЯ НАВЧАЛЬНИХ ДОСЯГНЕНЬ
ЗДОБУВАЧІВ ПОЧАТКОВОГО РІВНЯ ВИЩОЇ ОСВІТИ**

100-бальна шкала	Оцінка за шкалою ECTS	Оцінка за національною шкалою	
90-100	A	Відмінно	зараховано
82-89	B	Добре	
74-81	C		
64-73	D	Задовільно	
60-63	E		
35-59	FX	Незадовільно	не зараховано
1-34	F	Незадовільно (з обов'язковим повторним вивченням курсу)	

9. РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Базова (основна) література:

1. Конституція України // Відомості Верховної Ради України [Текст]. - 1996. - №30. - Ст. 141.
2. Загальна декларація прав людини. Прийнята і проголошена резолюцією 217 А (III) Генеральної Асамблеї ООН від 10.11.1948 року: [Електроний ресурс] // Режим доступу :http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=995_015&p=1299912109528145 Акт проголошення незалежності України від 24.08.1991, затверджений постановою № 1427-XII. - Відомості Верховної Ради України. - 1991. - № 38. - ст.502.
3. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод. {Конвенцію ратифіковано Законом № 475/97-ВР від 17.07.1997} // http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=995_004
4. Декларація про державний суверенітет України від 16.07.1990 № 55-XII// Відомості Верховної Ради УРСР. – 1990. - N 31. - ст.429.
5. Про правонаступництво України: Закон України від 12.09.1991 р. // Відом. Верхов. Ради України. – 1991. – № 46. – Ст. 617.
6. Про міжнародні договори в Україні. Закон України від 29.06.2004 № 1906-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2004. - N 50. - ст.540. 14
7. Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини. Закон України від 23 лютого 2006 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2006. - №30. – Ст.260.
8. Конституційний договір між Верховною Радою України та Президентом України про основні засади організації та функціонування державної влади і місцевого самоврядування в Україні на період до прийняття нової Конституції України від 08.06.1995 № 1к/95-ВР. - Відомості Верховної Ради України. - 1995. - N 18. - ст.133.
9. Рішення Конституційного Суду України від 30 вересня 2010 р. №20-рп (справа про додержання процедури внесення змін до Конституції України) // Офіційний вісник України. – 2010. - №72\1. – Ст.2597.
10. Про Конституційний Суд України. Закон України від 16 жовтня 1996 р. № 422/96-ВР: // Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2400-12&p=1298723729458917>
11. Регламент Конституційного Суду України. Затв. Рішенням Конституційного Суду України від 05.03.1997 // Вісник КСУ. - 1997. -№ 7
12. Справа про додержання процедури внесення змін до Конституції України. Рішення Конституційного Суду України № 20-рп/2010 від 30.09.2010 р.у справі за конституційним поданням 252 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) Закону України «Про внесення змін до Конституції України» від 8 грудня 2004 року № 2222-IV.
13. Справа про здійснення влади народом. Рішення КСУ від 05.10.2005р. // Урядовий кур'єр-17.10.2005.

14. Про правовий режим надзвичайного стану. Закон України від 16 березня 2000 р. № 1550-III: // Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=1550-14>
15. Про правовий режим воєнного стану. Закон України від 06.04.2000 № 1647-III // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2000, N 28, ст. 224 Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1647-14>
16. Про основи національної безпеки України. Закон України від 19 червня 2003 р. № 964-IV // Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=964-15>
17. Про національні меншини в Україні. Закон України від 25.06.1992 : // Режим доступу <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2494-12>
18. Про Державний Гімн України. Закон України від 06.03.2003 : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/602-15>
19. Декларація прав національностей України від 01.11.1991 : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1771-12>
20. Про об'єднання громадян. Закон України від 16 червня 1992 р. № 2460-XII: // Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2460-12&p=1298723729458917>
21. Про політичні партії в Україні. Закон України від 5 квітня 2001 р. № 2365-III: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2365-14>
22. Про свободу совісті та релігійні організації. Закон України від 23.04.1991 : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/987-12>
23. Закон України «Про громадянство України» від 18.01.2001 № 2235-III // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2001, N 13, ст.65
24. Закон України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» // Офіційний вісник України.-2005.-№40.-Ст.2536.
25. Конституційне право України. Академічний курс: Підручник: У 2 т. – Т. 2 / За заг. ред. Ю. С. Шемшученка. – К.: Юридична думка, 2008. – 800 с.
26. Конституційне право України: Підручник для студ. вищ. навч. закл. / За ред. В. П. Колісника та Ю. Г. Барабаша. – Х.: Право, 2008. – 416 с.
27. Кравченко В. В. Конституційне право України: Навч. посіб. Вид. 6-те, випр. і доп. – К.: Атіка, 2009. – 608 с.
28. Погорілко В.Ф. , Федоренко В.Л. Конституційне право України: Підручник / за заг. В.Л. Федоренка. – 4-е вид., перероб. і доопр. – К.: Видавництво Ліра. – К., 2012. – 576 с.
29. Скрипнюк О.В. Курс сучасного конституційного права України: академічне видання / О.В. Скрипнюк. – Х.: Право, 2009.
30. Совгіря О. В., Шукліна Н. Г. Конституційне право України. Повний курс: навч. посібник. – К.: Юрінком Інтер, 2012. – 544 с.
31. Чушенко В.І. Заяць І.Я. Конституційне право України: підруч. / В.І. Чушенко, І.Я. Заяць. – Вид. 2-ге, допов. і переробл. – К. : Ін Юре, 2009. – 548 с.
32. Конституційне право України: Навчальний посібник. – Львів: ТОВ «Ліга-прес», 2014. – 402 с.

33. Конституційне право України : підручник / відп. ред. проф., д.ю.н. М.О. Баймуратов. – К. : Правова єдність, 2009. – 1008 с.
34. Конституційне право України : навч. посібник [для підгот. до іспиту за кредитно-модульною сист. навчання]. – 2-е вид., перероб. і доп. / В. О. Боняк, В. А. Завгородній, А. В. Самотуга, Л. А. Філянїна. – Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2017. – 293 с.

Допоміжна література:

35. Пушкіна О.В. Система прав і свобод людини та громадянина в Україні: теоретичні і практичні аспекти забезпечення. – К., 2006.
36. Рабінович П.М. Праві людини і громадянина в Україні: конституційна перспектива // Вісник Академії правових наук України. – 2008. - №3(54). – С.4-11.
37. Рабінович П. Права людини і громадянина у Конституції України. - Харків: «Право».- 1997.- 64 с.
38. Стецюк П. Права людини в системі сучасного українського конституціоналізму // Життя і право. – 2005. – № 5(17). – С.37-40. }
39. Тацій В. Утвердження і забезпечення прав та свобод людини – головний конституційний обов'язок демократичної, правової, соціальної держави // Вісник Академії правових наук України. - Харків, 2000.- № 4(23)- С.3 -18.
40. Рабінович П., Венецька О. Міжнародні стандарти прав людини: загальні ознаки, поняття // Юридичний вісник України. – 2012. - №49. - 8-14 грудня.
41. Тацій В. Імплементация європейських стандартів у галузі прав людини – важливий напрям правової політики України // Право України. – 2010. - №10. – С.48-59.
42. Хаммарберг Т. Європейські стандарти прав людини та України // Право України. – 2010. - №10. – С.19-23.
43. Ковалишин І. Правовий статус біженців як вид правового статусу іноземців // Право України. – 2001. - № 2. – С.38-42.
44. Чехович С. Інститут права притулку як конституційно-правова гарантія захисту прав людини // Право України . – 2000. - № 4. – С.14- 17.
45. Куйбіда В.С., Заяць І.Я. Генеза територіальної організації України: конституційно-правові аспекти: [Текст]. – Харків: Книжковий клуб «Клуб сімейного Дозвілля», 2010. – 480 с. Орзїх М. Інноваційна реконструкція адміністративно-територіального устрою України//Право України.-2005.- №7.-С.11-15.
46. М'яловицька Н.А. Виборчі системи: досвід європейських держав // Вісник Центральної виборчої комісії. – № 1(11). – Березень 2008. – С. 61–67.
47. Стецюк Н. Конституційно-правові засади організації та проведення виборів в Україні в контексті міжнародно-правових стандартів прав людини – В зб.: Zeszyty naukowe. Wyzsza Szkola Administracji i Zarzadzania w Przemyslu, nr.14. - Przemysl, 2004. - S.83-92. Ключковський Ю. Б. Виборчі системи та українське виборче законодавство: монографія. – К. : Час Друку, 2011. - С. 8.

10.ІНФОРМАЦІЙНІ РЕСУРСИ

1. Законодатство України:
<https://ips.ligazakon.net/resource/legislation>
2. Законопроекти України <http://zakon.gov.ua/>
3. Інститут проблем законодавства ім. Ярослава Мудрого
<http://khp.org/index.php?id=977922698>
4. Інформаційно-правові системи ЛІГА:ЗАКОН:
https://platforma.ligazakon.net/informatsiino_ppravovi_systemy/
5. Право України. <https://pravoua.com.ua/ua/>
6. Сервер Верховної Ради України. <http://rada.gov.ua/>
7. Судово-юридична газета - <https://sud.ua/ru/news>
8. Українське право. <https://ukrainepravo.com/>